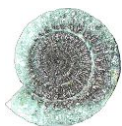

Kuusamo 2021

**Raivioniemen ranta-asemakaavan
arkeologinen inventointi**

Jaana Itäpalo ja Hans-Peter Schulz 13.1.2022

KESKI-POHJANMAAN ARKEOLOGIA*PALVELU*

Tiivistelmä

Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu suoritti arkeologisen inventoinnin Kuusamon Raivioniemen ranta-asemakaavan muutosalueella. Alue sijaitsee Kuusamon keskustasta n. 5 km kaakkoon Kuusamojärven rannalla. Kohdealue on melkein kokonaan rakentamaton metsämaata, eteläosassa sijaitsee kaksi vapaa-ajan asuntoa. Maastotyön suorittivat FM Jaana Itäpalo ja Hans-Peter Schulz 19.9.2021. Tarkastelualueen pinta-ala on n. 15 ha. Työn tilaaja on KimmoKaava Tmi.

Alueelta ei tunnettu arkeologisia kohteita, lähin tunnettu on **Salmelan** kivilautisten poikkikirveen ja kivitaltan löytöpaikka n. 1 km itään (Museoviraston muinaisjäännösrekisterin tunnus 1000035394). Noin 1,5-2 km koilliseen on kahdeksan kohteen klusteri, kohteet ajoittuvat kivilaudelta keskiajalle. Edellisten lisäksi peruskartalle on merkitty myös "Lapinraunio" -merkki n. 1 km kaakkoon Raatesalmen rannalle.

Inventoinnissa ei havaittu arkeologisia kohteita.

Sisällysluettelo

S.

1. Perustiedot.....	3
2. Lähtökohdat ja menetelmät.....	3
3. Maisema, topografia ja geologia.....	4
4. Alueen maankäytön historiaa	7
5. Tulokset.....	9
6. Aineistoluettelo.....	10

Kansikuva: Kuva 1. Metsää alueen luoteisosassa.

1. Perustiedot

Selvitysalue: Raivioniemen ranta-asemakaava, n. 15 ha
Tilaaja: KimmoKaava Tmi
Laji: osainventointi **Kenttätöaika:** 19.9.2021
Karttanumerot: TM35-lehtijako S5421L, vanha yleislehtijako 452401 (mk 1:20000)
Korkeus: n. 252,50 – 255 m mpy **Koordinaattijärjestelmä:** ETRS-TM35 FIN -tasokoordinaatisto
Aiemmat löydöt: - **Inventointilöydöt:** - **Aiemmat tutkimukset:** -

Kohdealueen yleissijainti ympyröity. Taustakartta Mml 8/2021.

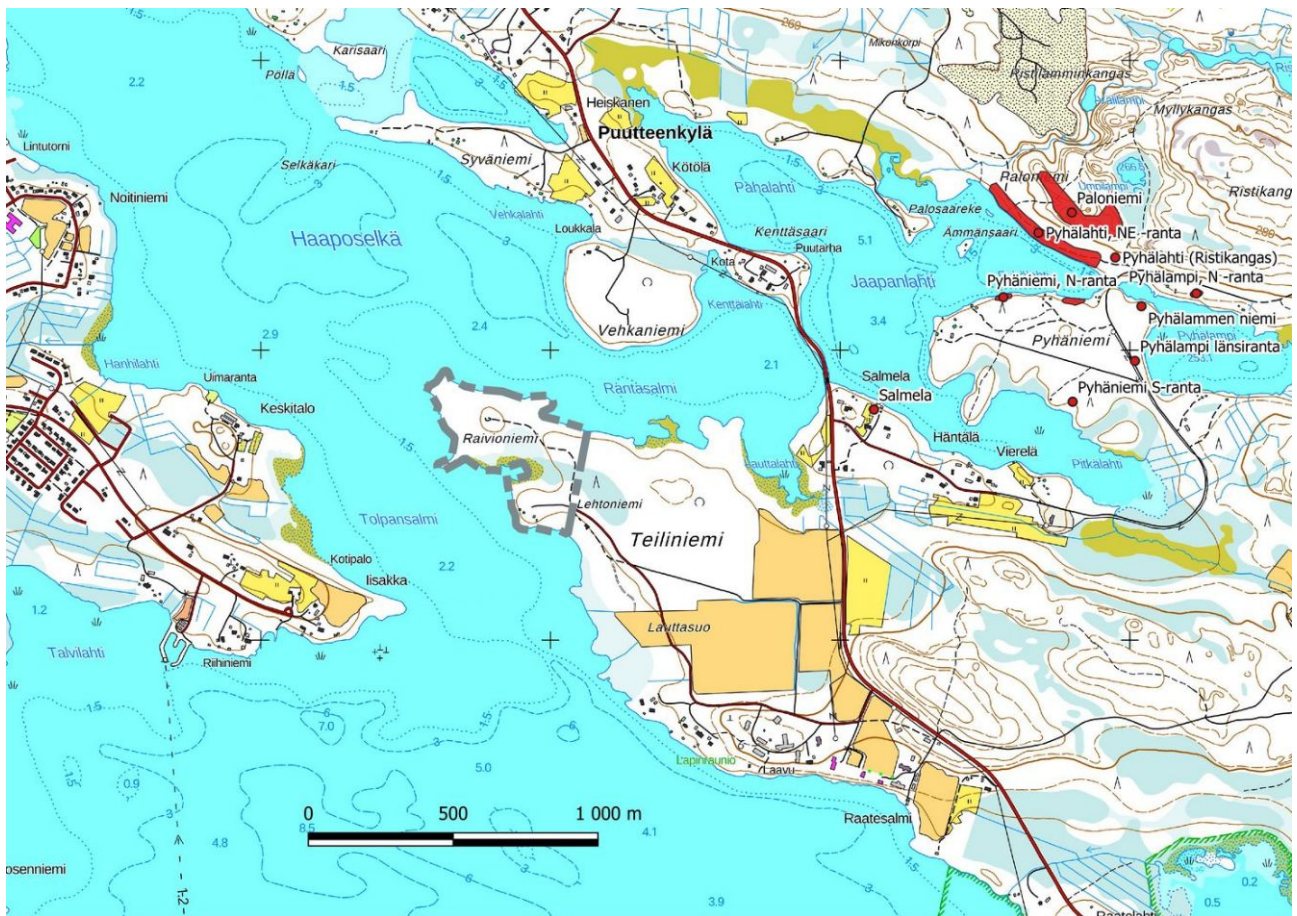
2. Lähtökohdat ja menetelmät

Kuusamon Raivioniemelle ollaan laatimassa ranta-asemakaavan muutosta. Suunnittelualue sijaitsee kaupungin keskustasta n. 5 km kaakkoon Teiliniemen luoteiskärjessä Kuusamojärven rannalla. Alue on metsäinen matala niemi, eteläosassa sijaitsee kaksi vapaa-ajan asuntoa. Alueelta tai sen välittömästä läheisyydestä ei tunnettu arkeologisia kohteita.

Kohdealueella ei ilmeisesti ole tehty tarkempaa arkeologista selvitystä. Noin 1,5-2 km koilliseen on tehty neljässä kohteessa pienimuotoisia kaivaustutkimuksia vuonna 2006. Metallinetsijäharrastaja on tehnyt myöhemmin kohteista tai niiden lähistöltä useita metalliesinelöytöjä.

Maastoinventointi perustui alueella ja lähistöllä tehtyjen aiempien arkeologisten selvitysten tietoihin ja tulkituksiin sekä löytöihin, Maanmittaushallituksen maaperäkarttoihin, ortokuvaan, korkeusmalliin, korkeusprofiiliin, laserkeilausaineistoon ja Museoviraston arkeologisista kohteista ylläpitämään digitaaliseen tietokantaan. Kirjallisuuden, netistä löytyvän arkistoaineiston ja historiallisen karttamateriaalin avulla selvitettiin alueen maankäytön historiaa.

Kenttätömenetelmät olivat pintahavainnointi ja valokuvaaminen, koko alue katsottiin yleispiirteisesti, mutta matalat ruovikkoiset ja tiheää pajukkoa kasvavat rannat jätettiin vähemmälle huomiolle. Pohjoisosassa korkeimmalla kohdalla sekä eteläosassa vapaa-ajan asuntojen ympäristössä käytettiin käsikairaa ja metallinilmaisinta.

Lähtötilanne ennen inventointia: kaavan suunnittelualue suhteessa tunnettuihin arkeologisiin kohteisiin. Noin 1,5-2 km koilliseen sijaitsee keskittymänä useita kohteita, joista on myös monipuolisesti metalliesinelöytöjä. Tunnetut arkeologiset kohteet punaisina ympyröinä ja alueina Museoviraston rekisteriportaalin mukaan. Taustakartta 8/2021 Mml.

3. Maisema, topografia ja geologia

Kaavan alue sijaitsee Kuusamonjärven kaventuman kohdalla Tolpanniemen vastarannalla, Raivioniemi on matala luoteeseen pistävä metsäinen niemeke. Se on rakentamatonta lukuun ottamatta eteläosassa sijaitsevaa kahta vapaa-ajan asuntoa. Itäreunalla kulkee hiljattain perusparannettu metsätie, länteen johtava osa tiestä kasvaa paikoin jo pajukkoa. Metsä on kuusivaltaista, rantavyöhykkeellä kasvaa lähinnä lehtipuustoa. Maaperä on pääosin hiekkaa, pieneltä osin hiekkamoreenia, keskivaiheilla on kapea suoalue, rannat ovat turvetta, rantavyöhyke kasvaa suurelta osin pajukkoa.

Pohjoisosan pientä kohoamaa ja vapaa-ajan asuntojen ympäristöä lukuun ottamatta alue on tasaista. Kankaan reunoilla erottuu paikoin selvä rantavalli, Kuusamonjärven vedenpintaa laskettiin 1800-luvun alussa kahden otteeseen (Ervasti Seppo ja Yrjö Vasari, Kuusamon historia 1, s. 459).

Kaava ortokuvalla. Alue on metsämaata, rannat ovat alavia. Ortokuva Mml 9/2021.

Selvitysalue vasten vinovalovarjoste 2 m DEM ja korkeuskäyrät. Tausta-aineistot Mml 8/2021.

Inventoidut alueet ja valokuvauspaikat 1-5 (kuva 1 on raportin kansikuva. Taustakartta Mml 8/2021.

2. Kaavan itäreunalla kulkeva uusi tie koilliseen.

3. Soinen notkelma alueen keskivaiheilla, länteen.

4. Alueen pohjoisosaa koilliseen, paikalla erottuu rantavalli.

5. Alueen koillisosaa koilliseen.

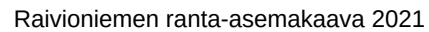
4. Alueen maankäytön historiaa

Kuusamon seutu oli viime jääkauden eli Veiksel-jääkauden jälkeen jään patoaminen jääjärvien peittämää tai supra-akvaattista. Alueelta ei ollut tiedossa esihistoriallisia kohteita, lähin tunnettu kohde on **Salmelan** kivikautisten poikkikirveen ja kivitaltan löytöpaikka (Museoviraston muinaisjäännösrekisterin tunnus 1000035394). Peruskartalle on merkitty myös "Lapinraunio" -merkki n. 1 km kaakkoon Raatesalmen rannalle, kohteen luonne ei ole selvillä.

Noin 1,5-2 km koilliseen on kahdeksan kohteen löytökeskittymä, joista on löytöjä kivikaudelta keskiajalle ajoittuvasta asutuksesta, liikkumisesta ja elinkeinoista. Kohteesta **Pyhälähti (Ristikangas)** löytyi jo vuonna 1896 1000-luvun rahakätkö, löytö koostuu arabialaisista, tanskalaisista, englantilaisista ja saksalaisista raajoista. Vuonna 2016 metallinetsijäharrastajatoiminnassa on löytynyt metalliesineitä kahdesta kohteesta, mm. harppuuna, rautakirves, tulusrauta ja mahdollinen padan sangan osa. Neljää kohdetta on tutkittu vuonna 2006 kaivauksin tai muilla tarkemmilla menetelmillä (Jari Okkonen, Oulun yliopisto). Maanpinnalla havaittavat rakenteet ovat lähinnä kuoppajäännöksiä, ainakin keitto- ja pyyntikuoppia on voitu tunnistaa.

Kohdealueelle on merkitty joillekin 1800-luvun kartoille torppa nykyisten vapaa-ajan asuntojen paikoille, muuten alue oli metsämaata. Muu lähin vanha asutus on sijainnut Raatesalmen rannalla, jossa myöhemmin sijaitsivat sairaala ja maatalousoppilaitos (ks. myös Ervasti Seppo ja Yrjö Vasari, Kuusamon historia 1, s. 779-781). Vuoden 1967 peruskartalle kohdealue on merkitty metsämaaksi, eteläosassa nykyisten kesämökkien kohdalla ja itäpuolella oli pienet peltoalat.

Kuusamojärven vedenpinnan tasoa on laskettu 1800-luvun alussa. Järvenlaskun myötä Tolpansalmi alkoi olla kelvoton veneliikenteelle (Ervasti Seppo ja Yrjö Vasari, Kuusamon historia 1, s. 459). Kohdealueella erottuu järven entinen rantavalli.

Suomen yleiskartta vuodelta 1863, Raivioniemen eteläosassa oli torppa-asutus. Vanha kartta: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-200806175509> .

Vuoden 1927 taloudelliselle kartalle Raivioniemen korkein alue on merkitty kankaaksi, ranta-alueet "niityksi". Mahdollisesti torpan paikka oli tässä vaiheessa jo autoitunut. Kartta: Kansallisarkisto: Suomen taloudelliset kartat, Kuusamo Icca:333.

Vuoden 1967 peruskartalle Raivioniemi on merkitty metsämaaksi, kaavan eteläosassa nykyisten vapaa-ajan asuntojen paikkeilla oli pienet peltopalstat. Kartta: Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu, <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>.

5. Tulokset

Inventoinnissa ei havaittu arkeologisia kohteita. Elinkeinoiniin liittyvät havainnot ovat nuoria eli Lehtoniemen metsittyneet pellot ja yleisesti alueella metsänkäsittely. 1800-luvun loppupuolen kartoille merkityn torpan paikalla on vapaa-ajan asuntoja. Kuusamojärven laskusta on jäänyt merkinä maastoon luontainen rantavalli.

13.1.2022

Jaana Itäpalo

Jaana Itäpalo

Hans-Peter Schulz

Hans-Peter Schulz

6. Aineistoluettelo

Kansallisarkisto: Suomen taloudelliset kartat, Kuusamo Icca:333

Digitaalinen aineisto

Arkistolaitoksen digitaaliarkisto:

Kuusamo, <http://digi.narc.fi/digi/search.ka>

Geologian tutkimuskeskus,

<http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>

Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu, tutkimusraportit, http://www.kparkeologia.fi/?page_id=132

Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu,

<https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>

<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Museovirasto, Kulttuuriympäristön palveluikkuna, arkeologiset kohteet ja kulttuuriympäristön tutkimusraportit arkeologia, <https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>

Vanha kartta, <https://expo.oscapps.jyu.fi/s/vanhakartta/page/etusivu>

Kirjallisuus

Ervasti Seppo ja Yrjö Vasari, Kuusamon historia 1. 1978.

Anja Sarvas ja Pekka Sarvas, Kuusamon historia 4. 1986.

Muu aineisto

Schulz, Hans-Peter, Rannansiirtymistaulukko.